

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Leodivm Ecclesiae Cathedralis

Rausinus, Stephanus

Namvrçi, 1639

Capvt Vigessimvm. De Pondere & Statera.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11818

percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Machinatus quispiam fuerat in Rempublicam, & in Principis, Sacrique Imperij inibi authoritatem; de reatu Princeps idoneè cognouerat; Cæsar in Urbis solatium bona quæ fisco suo in commissum ceciderant, Vrbi aut Tribubus fuit largitus; eadem munificentia, qua in pios Ecclesiæ, captiuorum, & pauperum vsus quotidie Serenissimus FERDINANDVS Elector Colonienfis, Leodiensium Princeps multas & emendas conuertit. Exulet ergò hinc audax impostura, nisi Pierij penicillo in hieroglyphicis, pingi velit picam à fronte albam, atram à tergo, quæ mendacij est imago.

CAPVT VIGESIMVM.

De Pondere & Statera.

Pythagorica est sententia mensuram rerum omnium esse optimam. Et in sacris literis legitur, Deum Optimum Maximum omnia in numero, mensura, & pondere fecisse. Quas non delibasse tantùm sed altius imbibisse visus fuit Plato, ideo diuinus appellatus, qui mensuras & numeros in medium frequenter adducit; vt eius sectator Marsilius Ficinus in Timæum agnoscit. Dum nunc in Libro Quarto de Legibus, de harmonica animæ compositione differens, illam è certa numerorum inuicem maritatorum summa constare; modò in nono Dialogo de Republica tyrannum vitæ dulcedine à Rege superari, & Regem à tyranno vitæ

amaritudine vinci gradibus septingentis & viginti no-
uem, scribit. Addens in Phædro, seu Pulchro, Pridem
genium quendam, nomine Theuth, circa Naucraticum
Ægypti fuisse, qui omnium primus numerum & nume-
ri computationem, geometriamque, & astronomiam
inuenit. Geometriam quidem in Ægypto necessitas
artium propagatrix produxit. Nilus enim fluvius, qui
singulis annis propter inundationem varias agrorum
formas superinducit, magnas contentiones inter vici-
nos de finibus excitat, quæ absque Geometricæ dimen-
sionis auxilio haut facile componi possent. Priore Libro
demonstravi Sanctum Hubertum vnâ cum Legibus
Ciuitati suæ pondera, & mensuras præscripsisse, quibus
in hunc vsque diem vtitur. Et in commensurandis spa-
ciis Pes Sancti Lamberti, ita à Conditore in memoriam
optimi Præceptoris, & Prædecessoris appellatus, adhuc
hodie dicitur. Eaque pondera & mensuras, quod absq;
iis mutuum humanæ societatis commercium nequeat
consistere, generaliter rebus in omnibus constituit; in
liquoribus, in aridis, in vrbis & rusticis, in ære factis
& infectis, in moneta, quæ cæterarum rerum est pre-
cium & mensura. In liquoribus, vino, oleo, cereuisia.
Vbi Romanarum nomina mensurarum liceat vsurpare:
cyathum, acetabulum, quartarium (quinque sunt vnci-
æ) heminam (nouem vnciæ) sextarium, (sunt vnciæ
viginti) libram, vnciarum duodecim. Maiores men-
suræ sunt, Congrus, librarum decem, Vrna librarum
quadraginta, Amphora librarum octoginta, & Culeus
mille & sexcentarum librarum. In aridis, velut in omni
genere frumenti, in pane, carne, merce minutula: vbi
pro

pro qualitatè corporum, nunc maiorum, nunc minorum mensurarum nomina vsurpantur: velut etiam, quartarius, hemina, sextarius, semodius, modius, aut vncia, fescuncia, & cætera peculiaria nomina vsque ad pondo seu libram. In pannis & alia ad vestem materia, vbi vlna, semiulna, triens, quadrans, pollex, digitus, non malè appropriantur. In ære (etiam aureos, & argenteos nummos cum Vlpiano æs dicimus) pondera sunt ad rationem assis, & singularum assis & libræ partium. Rusticorum Conditor non fuit oblitus, quibus mensuratores circa prædia, fundos, nemora, & prædiorum fines regundos erant. pernecessarij.

— *Non semper fixus in agris.
Qui regat est certus finibus arua lapis.*

Ad hanc speciem quoddam est Collegium Iuratorum Chordæ, qui nata inter vicinos in Vrbe, aut agris cõtroversia secundum suæ artis peritiam ad perpendicularum & amuffim, & aliter, metiuntur. In agris maximè ad pedes, passus, virgas maiores, & minores, semiugera, & iugera computant. Quò liquidò pateat Ciuicum Magistratum nihil habere iuris in Ponderatione, & Mensuratione (tametsi ad rauim multis annis aduersus Stateram vniuersa plebs oblatrauerit, & Cæsareis Mandatis locum fecerit) subijciam in hanc rem nonnulla. Manuscriptus imprimis toties à me citatus, in titulo de Constituendo Villico seu Prætore Summo, eiusque Iure & potestate, continet sequentia. Ad Prætorem, & alium neminem, spectat custodire mensuram Salis. Quisquis iniussu Prætoris eam mensuram retinuerit, Reus esto

capitis, nec aliter innocentiam suam probare valeat, quàm testimonio duorum Scabinorum affirmantium vidisse Prætozem id concedentem, aut audiuisse confidentem concessisse. Penès eundem potestas sit creandi nomine Principis perpetuum mensuratorem Salis. Liceat eidem, motu suo, & Scabinis inconsultis facere Coctoribus Cereuisiariis, & Pistoribus licentiam coquendi Cereuisiam, & Panes extra ordinem, & solitum. Itidem Prætorij iuris est, in singulis Ministeriis, quibus obseruatores seu inspectores vænalium dantur, eos deputare, vt & per forum vænalitorum, iuxta priscum morem. Pistores, Lanij, & alij Opifices, vbi sunt obseruatores, annis singulis octo, aut decem idoneos viros è singulis suis Tribubus Villico offerent, è quibus pro Arbitrio Villieus eliget quatuor annuo functuros officio: quibus incumbet bis, aut ad minimum semel, deferre Villico nomina delinquentium; septima mulctarum parte iis ob hoc præstituta, duabus cunctarum tertijs (seu dodrante) apud Principem mansuris. Emendæ autem, quæ infra solidos septem erunt, Villici sunt in solidum. In Ministerio tamen Pannificum non designat Inspectores. Aurifabri tenentur annuè referre ad tribunal Scabinorum charactericum symbolum, quod laborato per eos auro imprimunt: quod quidem Villicus aurifabro cui voluerit reddet, & signi custodem pro arbitrio designabit; probum tamen & accepto prius fidelitatis iuramento. Insuper Villicus deputat tres Nundinarum iudices, & totidem estimandi appreciandique vini exploratores. Pax, aut Fædus Clericorum de frumentali mensura sic inquit, De Sextariis conuentum fuit,

fuit, quod Ecclesiastici nominis personæ poterunt à suis colonis, & debitoribus frumenta sua ad mensuram arbitrariam recipere, illaque pro libitu in præbendatos suos distribuere; ad molas etiam, furnos & braxinias mittere. Si vænui exponant, ad mensuram Ciuitatis traditio fiet, denario in quatuor modios, nec ampliùs, ob id persoluto. In Littera Boni Communis, siue Rerum Venalium anno 1317 sub Adolpho, id reperi, Quisquis intra vnum ab Vrbe lapidem vinum vendiderit, sub multa, eodem precio quo in Vrbe vænuit, non maiore, distrahat. Neque Salis Mercator minutatim vendendo precium ideo augeat, sed cuique emptori quartarium petenti ad ratam precij vendat, quo in folle, & corpore. Addam cursim, quod in pactis & Statutis adhibita de Sale reperiatur cautio specialis, cuius non solum apud nos, sed apud veteres, & gentiles præ aliis condimentis magna cura. Prophanam sine salino mensam esse veterum opinio erat, vt & hodierna. Salinumque inter vasa sacra reponebatur, quòd ex patella Diis suis stulta gentilitas primitias cum sale offerret. Idcirco legibus sumptuariis calamitoso Reipublicæ tempore modum luxui Romæ ponentibus, Patrifamilias nihilominus salinum ex auro, aut argento habere fas erat. Vnde vicini Catti apud Tacitum pro flumine salem gignente Hermunduris bellum intulerunt, religionis maximè causa, existimantes, ea maximè loca propinquare coelo, precesque mortalium nusquam propiùs audiri, quàm vbi sal gigneretur. In Pace de Varoux 1357 12 Decembr. sub Engelberto statuitur, Quod in ponderibus, & mensuris antiquus vsus, iuxta id quod Scabini in Archiuiis asseruant,

continuetur, certumque salarium Scabinis explorationi
 rectitudinis ponderum, & mensurarum assistentibus,
 quod excedere nequeant, pendatur, quo mediante ex-
 plorationem citra diei vllius interruptionem expedire
 teneantur. Si caupo vllus, vini, mulsi, aut cereuisiæ
 venditor, in alia quàm nouissima probata mensura per
 Prætorem, & duos Scabinos repertus sit vinum, mulsum,
 aut cereuisiam distraxisse, toties quoties mulctam se-
 decim florenorum probæ monetæ incurrat, liceatque
 Prætori præcipere transgressori, vt ante solis occasum
 sub pœna capitis eam persoluat mulctam: Mensuræ au-
 tem quotquot pertusæ, & perforatæ penès eiusmodi
 caupones, & venditores inuenientur, cadant in commis-
 sum. Pariter in ponderando pane seruetur antiqua con-
 suetudo secundum Scabinorum scientiam, prout hæc-
 nus auctoritate nostra fieri solet. Verùm Prætore re-
 cusante, aut negligente ponderationem, permittitur
 Consulibus eum rogare vt ponderationi vacare velit,
 neque poterit non acquiescere Consulium requisitioni.
 In Mutatione & Additamento Legis nouæ sub Principe
 Arnolde de Horne 1386. die octaua Octobris articulus
 præmemoratus Engelberti iisdem penè per omnia ver-
 bis renouatur, saluo quod dispositio sit generalior, nem-
 pe, Quisquis vinum, mulsum, cereuisiam, aut aliud
 genus potabilium sub alia quàm nouissimè explorata
 mensura vendiderit, aut vllam mensuram ab vltima ex-
 ploratione præcisam, seu præmorsam, aut pertusam in
 penuario, vel iuxta vendibilem mercem habere compe-
 rietur, is in singulas mensuras toties quoties deliquerit
 sedecim probæ monetæ florenis mulctetur, vltra men-
 surarum

Iurarum eiusmodi confiscationem. Idem obtineat in omnibus omnino ponderibus, necnon in vlnis omnium mercatorum minutatim vendentium. Non excidit Principi Ioanni Bauaro earundem rerum sollicitudo, qui in Ordinatione seu Regimine 1416 vigesimo & sequentibus articulis cauit, Vt Scabini quotannis ipso Diui Andreae festo eligant Mensuratorem modij; & granorum lustratores iureiurando deuinciantur, quod seposita gratia, fauore, muneribus, personarum acceptione, bene & fideliter officio perfungentur, mensurisque per Scabinos approbatis, & sigillatis, nec aliis, vtentur. Si secus faxint, in perpetuum officio cadunto, & tanquam periuri exulanto ad annum extra Ciuitatem, & pomcerinm, multati ad tres florenos iusti ponderis, tertiatim Principi, Ciuitati suae, & delatori soluendos. Molitores & Piftores in mensuratione frumenti, & farinae, salario multurae, panis venditione, iisdem mensuris, & ponderibus vtentor. Iustitiae Principis, seu Scabinis liberum esto quotiescunque lubuerit, vilitationem circum circa instituere, & incurfarum emendarum praestationem iniungere. Ioannes Hynsberghius Princeps septimo constitutionis suae 24 Octobris 1424 articulo ad exemplum praecitati articuli Pacis de Waroux, Villicum seu Praetorem ad ponderationem Panis Pistorum arctat his verbis, Quotiescunque Praetor a Consulibus requiretur vt Panes Pistorum ad stateram expendat, petitam ponderationem ne denegato. Consules autem sub iurata sua fide Praetorem, quoties expediens videbitur, requirunto. Viden' vt ad Conditoris imitationem Principes successores peculiari cura Mensuram & Stateram vbicunq;

com-

commendarunt? Dum cibum, potum, &, mercem his alligant legibus, mores animorum non minùs ad veram regulam componi suadent. Vt sit

*Metiri se quemque suo modulo, ac pede verum.
Cui non conueniet sua res, vt calceus olim
Si pede maior erit subuertet, si minor vret.*

Non ad rigidam sapientiam voco, ad quam Plebs frustrà inducatur: imò nec ad moderationem Annibalis Afri, & Octauij Augusti, quos constat bibendi parcissimos fuisse; & illum nec cum Italia Romano tonantem imperio expauit, nec cum reuersus Carthaginem Summum Imperium tenuit, aut cubantem cænasse, aut plus sextario vini indulsisse; sextarius mensura est vnciarum viginti. Hunc non amplius ter bibere solitum super cænam in castris apud Mutinam, & postea quoties largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessisse. Neque cum eodem Augusto, qui populum de inopia & caritate vini querentem seuerissima cõercuit voce, prouisum à genero suo Agrippa perductis fontibus ne homines sitirent, abstemios, & aquæ potores volo; at à sanguineis abstinere rixis, ab assiduis peierationibus, à proborum quorumcunque detractionibus, & subsannationibus, quæ sunt familiaria congerronum, & comessantium inter se plebeiorum in popinis epotandæ cereuisiæ condimenta. Debellent Alexandros inter pocula, modicam alienam non incessant famam, & modestiam iudicij retineant. Huic inueterato, & quotidiano malo occursum Serenissimus Ernestus à Bauaria anno 1588. 13 Iulij tabernis, & popinis horam præstituerat vltra quam sub
mulcta

multa non liceret recipere, nec retinere ciues, sextam vespertinam hyeme, & æstate octauam. Non quod ad eas horas cyatandum, aut pergræcandum sit, sed vt poenæ metu cõcererentur plures Acerræ ad lucem bibentes, qui cum Maximino Capitolinam amphoram in die ebiberent, & de quibus, vt de Bonoso Aurelianus, dici posset, Non vt viuant, sed vt bibant natos videri. Si saltem literatis fabulis, aut vtili colloquio pocula sua condirent † Aristoteles duos & sexaginta annos natus cum affecto corpore, ac spe, vitæque tenui esset à sectatorum suorum cohorte rogatus, vt ipse loci sui, & magistris successorum deligeret, & inter auditores duo præcipui Theophrastus Lesbo, & Menedemus Rhodi oriundi, ingenio doctrinaque præ ceteris præstarent, dissimulata intentione, causatus vinum quod bibebat esse insalubre & asperum, quæri propterea debere, vel Rhodium aliquod, vel Lesbium, allato vtroque, vbi Rhodium degustasset, Firmum, inquit, hercle vinum & iucundum, & post degustatum mox Lesbium, vtrumque, inquit, oppidò bonum, sed Lesbium suauius. Quo lepido dicto visus fuit verecundè Theophrastum hominem suauitate doctrinæ & vitæ insignem delegisse. Vergilius Latinorum Homerus Stateram Ioui suo tribuit, vt victoriã Aenæ præ Turno adiudicet

*Iuppiter ipse duas aequato examine lances
Sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum.*

Ad æqualitatem iustitiæ, equatum esse oportet libramentum. Inæquale fuit insolentis Galli, qui exusta

direptaque Roma, & residua iuuentute, quæ in Capitolium confugerat, fame ad deditiōem compulsâ, pacto sub mille pondo auri foedere, gladium bilanci inseruit, & in opprobrium adiecit, Væ Victis: sed mox inopinato Furii Camilli Dictatoris aduentu gladium infeliciter resumpturus. Ius Stateræ penès Principes igitur stetit, donec emolumentum & commoditatem Ponderationis in rem aliquorum priuatorum transcribere. Existimo esse illud Feudum vœnalianum quod Cæsar Rudolphus Primus, qui multis Ecclesiam Leodiensē nobilitauit priuilegiis, primo regni sui anno apud Hagenogiam, voluit ab Episcopo recuperari, Pro tribunali, inquit, præsedimus, & assistentibus ibi nobis quàm pluribus nostris Principibus fuit iudicatum, quod nullus Principum aliqua Feuda quæ tenentur à nobis & regno alienare possit aut debeat, nisi nostro interueniente consensu: Cum igitur Venerabilis Henricus Leodiensis Episcopus Princeps noster dilectus Feudum vœnalianum Ciuitatis Leodiensis, prout est nobis notoria facta fides, alienauerit sine nobis, eidem damus tenore præsentium in mandatis, quatenus Feudum prænotatum venditum, quod nullatenus proprio motu sic alienare potuit, Regia sibi autoritate resarciat, illudque teneat, & possideat prout sui prædecessores Episcopi Leodienses ipsum Feudum vsq; ad alienationis tempora possederūt. Cæterum, seu Henricus Princeps alienatum feudum non redemit, diuersis retentus præpedimentis, seu redemptum, & Episcopatus bonis reunitum successores denuò vendiderunt, ab aliquot sæculis priuati iuris Statera fuit. Fidem facit Scabinalis sententia 15 Februarij 1346. pro Andrea
de

de Harue Staterario contra ciues Leodienses lata, & quarta die Ianuarij 1346 per eosdem Scabinos ratificata, cum eorundem Recordio sub 8 Iunij 1418. Alia iterum Scabinorum sententia 1592 4 Ian. Ægidio de Visé dicto Proffet ex eadem statera agente, suo, non Principis nomine. Vnde Hyeronimus Proffet filius 28 Iunij 1621 coram Paribus Curiaë Feudalis, stipulantibus pro Ciuitate illius anni Consulibus, semissem iuris huius Stateræ Ciuitati cessit, & transtulit sub reciproco publicæ rei onere; Quod ampla domus pro gurgite Mosæ sita ponderationibus deinceps esset obnoxia, & mercium ponderatarum receptationi destinata, suoque Ciuitas sumptu adiacens littus appulsui, & stationi nauium facile, & tutum redderet. Et vicissim venditor intra proximum triennium alteram iuris dimidietatem alienans, Ciuitatem, cunctis licitatoribus mediante iusto & pari precio teneretur præferre. Anno & amplius euoluto nempe 7. Decembris 1622 Hieronimus restantem semissem cum omni iure ex contractu 28. Iunij 1621 quæsito, in actis etiam Feudalis Curiaë, Fisco aut mensæ Episcopali Principis vendidit precio bis mille florenorum Brabanticorum quotannis rependendorum, vsque ad numerationem triginta similium millium in sortem, & redditus annui extinctionem. Non exquiro vtrum iuxta legem priori contractui adiectam Staterarius obtulerit eodem precio cum Ciuitate pacisci, quandoquidem ipsa pactis non paruit, & vt paruisset, in obuio sit, Dominum directum Feudi, aut qui illud alteri subinfeudauit, cuius alteri emptori anteponendum esse. Id constat, populum in horas mutabilem, aut

fortè vnà annuos Consules, modò probasse, modò improbasse contractum, nunc edicta Ponderationibus mercium promulgata rescidisse, & exautorasse, nunc redintegrasse. In summa, ex æde illa Pactitia & Stateræ deuota (quam nouum Macellum vulgus vocat) Hieronimus vi deiicitur, Stateræ exercitium aut tollitur, aut infructuosum redditur: & posteaquàm anno 1628 Cæsaris & Principis iussu fuisset restitutus, non magno ab inde interuallo veteres turbas, & impressiones iterùm experitur. Documentum omnibus quàm infidum sit illis pactis eiusmodi publicis fidere, quæ nec cum Principibus quidem inita, bene seruantur. Vix aliquid crebrius pactis & concordatis omni sæculo ictis & repetitis, nullum producas quod non inuertatur: & pactorum numerus inconstantia, inobedientiaque est indicium, non fidei vinculum, aut firmamentum. Vt verè dicere liceat, In tam numerosa Pace, bellorum iura viuunt. Sed ô infælice domus loco damnata? Optandum fuisset vt pridem corruisset, aut sub gelida iacuisset Arcto, quàm vt eius occasione post tot ærumnarum & malorum messem, fides publica apud posteros vapularet. Quid verbis opus? de hoc Macello verè dixeris, hospitium esse calamitatis, & quod qui quamuis malam rem quæret, illic reperiet. Vicio hominum, non tectorum. Aptè Tragicus, *Monstra fato, moribus scelera imputes.* Ad ponderis & Stateræ materiam facit, quod vt sub Imperatoribus conficiendæ monetæ deputatus erat Comes Sacrarum largitionum, ita locis penè omnibus designabatur vnus ponderator, qui bonitatem nummorum expenderet & exploraret. Iustinianus noster de
Ponde-

LIBER SECVNDVS. 501

Ponderatoribus & auri illatione, Quoties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo Græcus Igoftatem apellat, per singulas Ciuitates constitutum, qui pro sua fide atque industria, neque fallat neque fallatur, contentionem dirimere. Ad mores multò ampliùs norma & mensura rationis & iustitiæ, iuxta quam componantur: ne plus sapiamus quam factum est, sed cum Doctore gentium, Sapiamus ad sobrietatem, & cum Græco sapiente, Ne quid nimis. Paucis opus est ad bonam mentem Literis. At, prò dolor! ut flagitiis, sic legibus abundamus. Et quemadmodum omnium rerum, sic Literarum quoque intemperantia laboramus. Non vitæ, sed ostentationi discimus.

*Insani sapiens nomen ferat, equus iniqui,
Vltra quam satis est virtutem si petat ipsam.*

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

De Carcere.

Carcer aduersus Reos adinuentus fuit, etsi hodie etiam in obæratos & debitores communis sit. De iure tamen ciuili ne in criminalibus quidem ad pœnam tendit, sed duntaxat ad custodiam: etsi respectu carcerati sit sæpè magnum tormentum, sordidaque & infamis habitatio. De iure Canonico secùs, quo carcer perpetuus in pœnam mortis ciuilis nonnunquàm decernitur. Hinc in iure Ciuili Carceris & Custodiæ nomina